

**Vývoj výchovy a vzdělávání
v českých zemích v letech
1774-1918**

Stav před reformou

- V pobělohorské době se stát o vzdělávání a výchovu téměř nezajímá
- Vzdělávání a výchova v rukou církve (jezuité, piaristé, františkáni, uršulinky)
- Na venkově školy téměř zanikly; poddaní nemají zájem (souvisí i s utužením nevolnictví)

- Nástup Marie Terezie k moci v r. 1740
  - Válka o rakouské dědictví
  - Sedmiletá válka

Školství v období tereziánských a josefínských reforem

- *Studijní dvorská komise* ve Vídni r. 1759
- R. 1770 vydán dekret Marie Terezie:
Das Schulwesen ist und bleibt allzeit ein Politikum

- R. 1774 vydán

Allgemeine Schulordnung

- Johann Ignaz von Felbiger (supervizor)
- Školy triviální, hlavní a normální
- Zavedení všeobecné školní povinnosti

„rádi bychom viděli, aby rodiče své děti posílali...

- Ferdinand Kindermann a jeho propojení výrobní práce dětí s vyučováním (praktická činnost v rámci výuky)
- Vliv církve v této době omezen
  - Zřizovány generální semináře
  - Určen pouze výchovný cíl
- Preparandy – ústavy pro přípravu učitelů
- V průběhu 13 let (1774-1787) se v Českých zemích výrazně zvýšila všeobecná vzdělanost obyvatelstva

- R. 1775 vydán Studijní plán pro latinské školy
(gymnázia)

Reakce proti josefínským reformám

(Období 1790-1848)

- 1790 – zrušeny generální semináře
  - 1795 – vytvořena Opravná dvorská studijní komise ve Vídni
  - 1805 – vydán „Schulkodex“
  - Řídí se zásadou:
    - „Rakousko nepotřebuje lidi učené, ale dobré podanné“
- oproti josefínskému požadavku:
„šťastného člověka a užitečného občana“

- 1809 – vydán tzv. „gymnaziální kodex“

Události 1848/1849

- Pád Metternicha a odstoupení císaře Ferdinanda I.
- Ústupky vůči obyvatelstvu (zrušena cenzura a přislíbena ústava)
- Otázka státoprávního postavení českých zemí + jazyková otázka = hlavní témata české politiky
- Zrušena roboty
- Nástup Františka Josefa I. na rakouský trůn
- Vytvoření Ministerstva veřejného vyučování

Události let 1848/1849

- Karel Slavoj Amerling
  - Snaha o prosazení reformy školství, která by zohledňovala i česku jazykovou otázku
  - Ve 40. letech založil v Praze vzorovou školu Budeč
    - Vyučování zde výhradně česky
    - Součástí chemické laboratoře, dílny i nemocnice
    - Probíhá i výchova a vzdělávání žen
    - Vydává časopis Posel z Budče
- Lidová univerzita pro výchovu národních učitelů, vzorných průmyslníků, vzdělaných vychovatelek, matek a hospodyň

Reforma středního školství 1848 - 1849

- Nástin organizace rakouských gymnázií a reálek (reforma vyhlášena 1849)
  - Autoři: Exner a Bonitz
- vytvořeno 8-třídní gymnázium, vyučovalo se klasickým jazykům (latině, řečtině – velké % obsahu), ale *latina již nebyla jazykem vyučovacím*
- zavedena *maturitní zkouška* opravňující absolventa ke vstupu na univerzitu
- vznik tzv. reálek (6-ti třídní); obsah: přírodovědné předměty, moderní jazyky
- základ diferenciace středního školství - směr *humanitní (gymnázia) a přírodovědecko-technický (reálky)*

Období Bachova absolutismu 1852-1860

- Konkordát z roku 1855 mezi Rakouskem a Vatikánem
  - Školy se dostávají do vlivu katolické církve

Události let 1866-1867

- Prusko – Rakouská válka
  - Bitva u Sadové (Hradec Králové)
- Vznik Rakouska – Uherska
  - Vydání nové tzv. **prosincové ústavy**
    - Podle článku 19 tohoto zákona [\[1\]](#) „Všechny národové ve státě mají rovné právo, a každý národ má neporušitelné právo chovati a vzdělávati národnost i řeč svou“
    - článek číslo 17, který nařizoval: „Věda a její nauka jsou svobodny. Každý občan státní má právo ústavy vyučovací a vychovávací zřizovati a na nich vyučovati, prokázal-li zákonným způsobem k tomu svoji způsobilost...státu náleží v příčině veškerého vyučování a vychovatelství právo nejvyššího řízení a dozoru“
      - [\[1\]](#) Plné znění zákona v němčině viz *Reichsgesetzblatt für Kaiserthums Oesterreich*. Wien: K.k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867, s. 394-396.

Zákon z roku 1869 (Hasnerův zákon)

- *zákon č. 42 ř. z.*
- vytvořena soustava národního školství (obecných a měšťanských škol)

- děti od 6 do 14 let byla vyhlášena povinnost osmileté školní docházky na následujících zásadách (bez úlev):
- Věda a vyučování jsou svobodné.
- O náboženské vyučování pečuje církev, státu náleží vrchní dozor.
- Všechny hlavní jazyky (v případě českých zemí jazyk německý a jazyk český) jsou si rovny.
- Jako administrativní a dozorčí orgány se zřizují zemské, okresní a místní školní rady.

- místo triviálních škol vznikaly osmileté obecné školy (*neumožňovaly pokračovat v dalším vzdělávání,...*)
- ...jejichž vyšší stupeň představovaly tříleté, později čtyřleté měšťanské školy
- umožněno zakládat soukromé a církevní školy

- do konce 19. století byl v českých zemích prakticky odstraněn *analfabetismus*

UČITELÉ

- učitelům byly předepsány zkoušky *učitelské způsobilosti*
- stanovena nejvyšší *úvazková míra* na 30 hodin týdně
- nejvyšší *počet žáků ve třídě* mohl být 80
- určeno pravidelné vyplácení služného učitelům a přiznáno právo na penzi.

- učitelé se vzdělávají na čtyřletých učitelských ústavech (pedagogiích) jednotně pro národní školy, náklady hradí stát
- rozšířen obsah: např. tělocvik, zeměpis, dějepis aj.

- 4-leté (původně tříleté) *učitelské ústavy* přijímaly uchazeče, kteří absolvovali měšťanskou nebo nižší střední školu, dosáhli 15 let věku a vykonali přijímací zkoušku
- *zkouška dospělosti* opravňovala k funkci podučitele nikoliv však ke studiu na vysoké škole
- Po 2-leté úspěšné praxi konal podučitel před komisí *zkoušku učitelské způsobilosti* a mohl být ustanoven definitivně na obecné škole

- Po tříleté praxi měl možnost dosáhnout zvláštní zkouškou způsobilost pro měšťanské školy jako odborný učitel v některé ze čtyř skupin:
  1. vyučovací jazyk, zeměpis, dějepis,
  2. přírodopis, fyzika, chemie a matematika,
  3. kreslení s psaním, deskriptivní geometrie, matematika,
  4. vyučovací jazyk, druhý jazyk, tělesná výchova.
- Absolventky ženských učitelských ústavů po provdání nesměly učit – *učitelský celibát*

Novela školského zákona z r. 1883

- Obsahuje 160 ustanovení
- Vedla ke snížení úrovně vzdělávání dětí z nemajetných vrstev
  - Obnovuje úlevy pro děti a omezuje vyučování
  - Významný vliv získává opět církvev